

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 25 Volume: 6 Issue: 25

-Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Armağanı-

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ATKARACALAR BELEDİYESİ ETNOGRAFYA MÜZESİ VE İÇERİSİNDEKİ ESERLER MUNICIPALITY ATKARACALAR ETHNOGRAPHY MUSEUM AND IN MATERIALS

Ahmet Ali BAYHAN*
Fikri SALMAN**

Öz

Çankırı'nın Atkaracalar İlçesi'nde belediye tarafından oluşturulan Etnografya Müzesi, eski bir evin koruma altına alınması ve çeşitli eserlerin toplanarak buraya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Zemin kat ve üst kattan oluşan evin alt kısmında yola (güneye) bakan tarafta iki dükkân kuzeye bakan tarafta ise bir ahır bulunmaktadır. Merdivenlerle çıkılan üst katta ise üç oda, bir mutfak ve bir de antre mevcuttur. Zirai aletler alttaki ahır kısmında sergilenirken, çeşitli etnografik eserler üst kattaki odalarda teşhir edilmektedir. Teşhir edilen eserler arasında giyim eşyaları, mutfak eşyaları, dokumalar, çeşitli metal ve ahşap eşyalar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atkaracalar, Çankırı, etnografik eserler, tarım aletleri, mutfak eşyaları

Abstract

Generated by the municipal of Çankırı Atkaracalar, Ethnography Museum, and an old house to be taken under protection and are composed of the various works collected here. Ground floor and upper storey of the house at the bottom of the road (South) side facing north overlooking the side of the two located in a barn. Climbed the stairs on the top floor has three rooms o kitchen and a hallway. Agricultural equipment staged in the lower part of the ranch, several ethnographic works are exhibited in the rooms upstairs. There are among the works being exhibited in clothing, kitchen goods, and textiles, variety of metal and wood furnishing.

Keywords: Atkaracalar, Çankırı, ethnographic artifact, agricultural tools, utensils

Giriş

Günümüzde giderek kaybolan etnografik değerlerin korunması ve saklanması geleneği son zamanlarda yeterli olmasa da artan bir önemle devam etmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan gerek resmi gerekse özel müzelerin sayısı gittikçe artmaktadır. Yerel anlamda bu müzelerin bir kısmını halk oluştururken bir kısmını da yine halk desteği ile belediyeler oluşturmaktadır. Bu anlamda düzenlenen müzelerden bir tanesi de Çankırı'nın Atkaracalar

* Prof. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

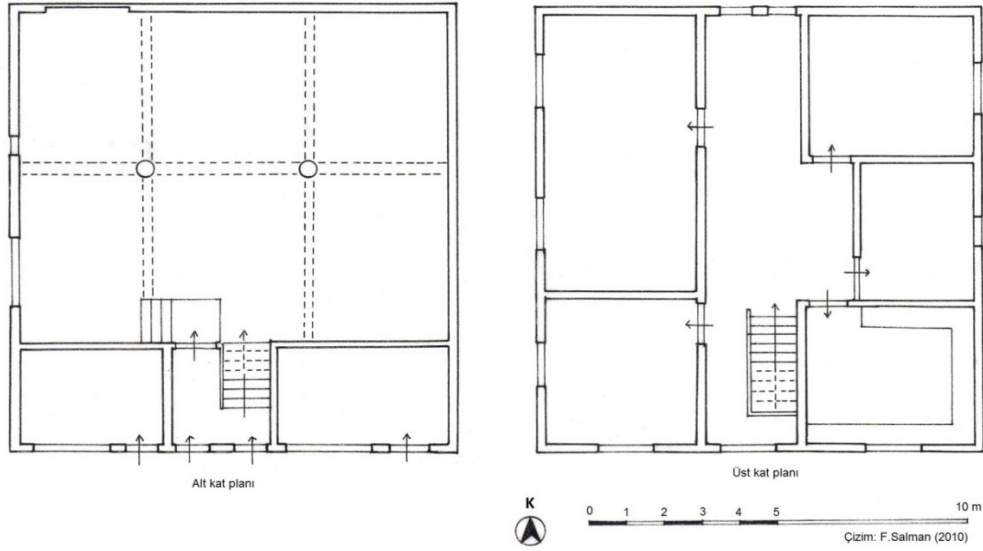
** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü.

İlçesi'nde Belediye tarafından tesis edilmiştir. Bu müze eski bir evin koruma altına alınmasıyla meydana getirilmiştir (Res.1, Şek. 1).

Müzenin zemin katında, güneye bakan tarafta iki dükkân, kuzey tarafında da genişçe bir ahır bölümü bulunmaktadır. Üst katta ise bir hole açılan üç oda ve bir mutfak bulunmaktadır. Alttaki ahır bölümü temizlenip düzenlendikten sonra tarım aletlerinin ve çeşitli mutfak eşyalarının bulunduğu bir bölüm olarak değerlendirilmiştir. Üstteki odalar ise çeşitli kıyafetlerin, mutfak eşyalarının ve pek çok etnografik yerel malzeme ile araç gereçlerin sergilendiği bir bölüm olarak ele alınmıştır.

Resim 1: Atkaracalar Geleneksel Tarım ve El Aletleri Müzesi'nden genel bir görüntü.

Şekil 1: Atkaracalar Geleneksel Tarım ve El Aletleri Müzesi Planı (F.Salman).

Müzedeki eserler arasında *giyim eşyaları, ahşap eşyalar, halı kilim ve dokumalar, metal eşyalar, taş ve cam eserler, çanak çömlekler, hasır örgüler* ve *çeşitli saraç işleri* mevcuttur. Söz konusu eserler hakkında genel bilgiler ve örneklerle müzenin tanıtımını yapmamız mümkün olacaktır.

Giyisiler

Müzedeki en göz alıcı eserler arasında bulunan kıyafetler, Çankırı ve Atkaracalar civarında görülen giysilerin özelliklerini taşımaktadırlar. Bu giysiler arasında *bayan kıyafetleri*, *erkek kıyafetleri* ve *çocuk kıyafetleri* bulunmaktadır. Kıyafetlerin çoğunluğu antrede sergilenirken (Res. 2) iki adet bayan kıyafeti bir oturma odasında yer almaktadır.

Resim 2: Antrede bulunan kıyafetlerin genel görüntüsü.

Resim 3A/B: Oturma odasında bulunan iki adet bayan kıyafeti ve üçetek kıyafetten ayrıntı.

Oturma odasında yer alan bayan kıyafetlerinin beyaz renkli bir poplin gömlek ve şalvardan oluştuğunu görürüz. Kıyafetlerden biri yanları işlemeli kırmızı renkli bir saten şalvar ve aynı kumaştan yapılmış saten yelek ile tamamlanmıştır. Diğer kıyafet ise beyaz poplin gömlek ile birlikte sarı renkli saten şalvar ve kutnu kumaştan dokunmuş üçetek entariden oluşmuştur (Res. 3A/B). Yöre kıyafetlerinde kutnu kumaş kullanımı oldukça sık karşılaştığımız bir durumdur.¹

Antrede bulunan bayan kıyafetleri arasında bir adet bindallı ve iki adet çarşaf (ferace) yer alır. Patlıcan moru renkte kadife kumaştan yapılmış olan bindallı giysi boyu ayak bileklerine kadar uzanan ve uzun kollu olan bir tasarıma sahiptir. Giysinin yaka açıklığı göğüs hizası seviyesine kadar gelmektedir (Res. 4). Üzerinde kıvrım dallardan oluşmuş batılılaşma tarzı süsleme öğeleri bulunmaktadır. Bu süslemeler sırma iplerle oluşturulmuştur. Bir hayli

¹ A.A.BAYHAN-F.SALMAN-A.ÇELİK; Tarihi ve Kültürel Değerleri ile Kurşunlu, Çankırı, 2007, s. 107-112.

yıpranmış olan kıyafet tahminen yüz yıllık bir tarihe sahiptir. Bindallı kıyafetin iç kısmı beyaz renkli pamuklu astarlık kumaşla kaplanmıştır. Manşet ağzları ise içten mavi renkli bir kumaş parçasıyla desteklenmiştir. Bu mekândaki iki feraceden (çarşaf) birincisi ipek iplikle dokunmuş, turuncu ve kırmızı renkli çizgilerden oluşan bir çarşaftır. Bu kıyafetler, kadınlar evden dışarı çıktıkları zaman üzerlerinin ve kıyafetlerinin belli olmaması için kullandıkları giysilerdendir (Res. 5). İki parça halinde kullanılan kıyafetin üst kısmı omuzlardan atılarak kollarla sarılır ve ön taraftan kapatılarak kullanılır. Alt kısmı ise etek tarzında olup belden bir uçkurla büzülerek toplanır. Çarşafın iç kısmı pembe renkli pamuklu kumaştan yapılmış bir astarla kaplanmıştır. Boyun kısmında, başa veya boyuna sarmak için kullanılan pembe renkli iki uçlu bir kaytan kullanılmıştır.

Resim 4: Bindallı giysi. Resim 5: Turuncu renkli ferace. Resim 6: Mor-krem çizgili ferace.

Resim 7: Erkek kıyafeti. Resim 8: Çoban kepeneği.

Bir diğer çarşaf (ferace) örneğimiz ise kalın bantlar şeklindeki mor çizgiler ve ince bantlardan oluşan krem rengi çizgilerden meydana gelmiştir. Bezayağı tekniği ile dokunan bu ikinci örtümüz de yine Atkaracalar kadınlarının sokağa çıktıkları zaman kullandıkları örtülerden bir diğeridir. Bir hayli yıpranmış olan feracenin tıpkı önceki örtü gibi iki bölümden meydana geldiği görülür. Alt kısmı belden bir uçurla büzülerek kullanılır. Üst kısmı ise başa ve omuzlar üzerine örtülerek sarılır ve önden bir kaytanla bağlanarak sabitlenir (Res. 6).

Müzedede bulunan erkek kıyafetlerden iki adedi çocuk giysisi, iki adedi de yetişkin giysisidir. Çocuk giysilerinden birisi sünnetlik bir gömlek, diğeri ise bir hamam peştamalıdır. Diğer erkek kıyafetlerinden birincisi yörede kullanılan yaran giysilerindedir. Beyaz bir gömlek, bordo renkli bir fes ve siyah şalvar bu kıyafeti tamamlayan öğeleri oluştur (Res. 7). Siyah şalvarın yanlarında sarı sırmalı iplerle yapılan işlemler mevcuttur. Ancak kıyafeti tamamlaması gereken yelek bulunmamaktadır.

İkinci erkek kıyafeti lacivert bir şalvar ve gömlekten oluşmaktadır. Bu kıyafetin üzerine ise bir çoban kepeneği giydirilmiştir (Res. 8). Beyaz renkli yün lifleriyle yapılan keçe üzerinde, kırmızı ve mavi yün elyafıyla, applike tarzında yapılmış madalyon ve küçük süslemeler mevcuttur. Tüm boyu saracak kadar uzun olan kepeneğin tersten katlanarak oluşturulan bir kapüşonu da vardır.

Halı, Kilim Ve Düz Dokumalar

Tekstil ürünü olarak bilinen ve materyali lif olan eserler arasında bulunan düz dokuma yaygılar az da olsa müzedede yer almaktadır. Bunların arasında kendirden dokunmuş kahverengi çizgili *alaca çuvallar*, *hurçlar ve hararlar*, kıl ve yün ipliklerden yapılmış *heybeler* (Res. 9A/B), yöreye özgü bir adet *seccade* (Res. 10) ve şark köşesi olarak düzenlenmiş odada *halı yastıklar*, *minderler* ve *çeşitli elişi örtüler* müzedeki eserler arasında yer almaktadır (Res. 11).

Resim 9A/B: Heybe ve alaca çuvallar.

Resim 10: Atkaracalar Belediye Müzesi'nde bulunan bir seccade.

Resim 11: Atkaracalar Belediye Müzesi'nde şark köşesi.

Ahşap Eserler

Müzedeki ahşap eserler; **mutfak eşyaları**, **tarım aletleri** ve **ev gereçleri** ile gündelik yaşamda kullanıma yönelik **çeşitli eşyalar** olarak karşımıza çıkmaktadır. **Mutfak eşyaları** arasında yayık yaymak için kullanılan *dibekler*, *ahşap sofralar*, *havanlar*, *yufka* veya *bazlama* pişirmede kullanılan *yassı tahtalar* (*çevirme/evirme ağaçları*), *yağ ve kavurma külekleri*, *hamur tekneleri* ve *hamur tahtaları*, *oklavalor*, kazan ve tencere karıştırmada kullanılan *büyük kaşıklar*, *sebze doğrama tahtaları* gibi ev gereçleri sayılabilir (Res. 12). Bu eserlerin tamamı el yapımı ahşap

ürünlerdir. Anadolu kadınının mutfak kültürünü sunması açısından oldukça önemli bir birikimi sergilemektedir.²

Tarım aletleri arasında *kağnı* ve *at arabaları* (Res. 15), *harman makinesi*, *yabalar*, *harman savurma kürekleri*, *dirgenler*, *anadutlar*, *tırmıklar*, hayvanlara yük yüklemeye kullanılan *dayamak çubukları*, *düvenler*, değişik çaplardaki *ölçek* ve *şinikler*, *bulgur tokmakları*, *karasabanlar*, *yekpare yalaklar*, *boyunduruklar*, *kırbaçlar*, *mazılar* ve *karasabanlar* bulunur (Res. 13). Tarım aletlerinin dışında gündelik yaşamın bir parçası olan *marangozluk aletleri* de müzenin zengin eserleri arasında görülür. Bu eserler arasında *testere*ler, *rendeler*, *baltalar*, *keser* ve *nacaklar* en çok dikkati çeken eserlerdir (Res. 14).

Resim 12: Atkaracalar'da kullanılan çeşitli mutfak eşyalarından bir bölüm.

Resim 13: Çeşitli tarım aletleri ve bulgur sokusu.

²A.A.BAYHAN-F.SALMAN-A.ÇELİK; Tarihi ve Kültürel Değerleri ile Yapraklı, Çankırı, 2009, s. 94-96.

Resim 14: Marangozluk aletlerinden bir bölüm.

Resim 15: Ahşap at arabası.

Resim 16: Ahşap çeyiz sandığı.

Gündelik yaşamın diğer eşyaları arasında yer alan ahşap eserlerin bir kısmını da çeşitli çeyiz sandıkları (Res. 16), iplik eğirmede kullanılan *kirmanlar*, yün ve tiftik liflerinin tarandığı çeşitli *taraklar*, *iplik dolapları*, *ahşap beşikler*, çocukların kışın kaymak için kullandıkları *kızaklar* oluşturmaktadır. Bunlardan başka *ahşap pencere kapakları*, *ajurlu şebekelikler* ve *tavan süslemeleri* diğer eserler olarak zikredilebilir.

Metal Eşyalar

Hammadde olarak metalin kullanıldığı eşyalar, müzede sergilenen bir başka grup eseri meydana getirmektedir. Bu eserlerin bir kısmı gündelik yaşamda kullanılırken diğerleri marangoz aleti olarak, mutfak eşyası, tarım ve hayvancılıkta kullanılan aletler ile silah olarak kullanılan aletler şeklinde ele alınabilir.

Gündelik yaşamda kullanılan aletler arasında *denizci fenerleri*, *lüksler*, *makas*, *bıçak*, *keski*, *ütü* ve *terazi* gibi aletler bulunur. Marangoz aletleri olarak da çeşitli *oyma aletleri*, *testere*ler, *çekiçler*, *keskiler*, *nalbur malzemeleri* görülür.

Metal eşyaların en sık kullanıldığı alan olarak **mutfak eşyaları** karşımıza çıkar. Mutfak eşyaları içerisinde çeşitli boylarda *sahanlar*, *tepsiler* ve *siniler* (Res. 17), *leğenler*, *ibrikler*, *güğümler*, *su tasları* ve *maşrapalar*, *çaydanlıklar*, *kovalar* ve *su helkeleri*, *bakraçlar* (Res. 18), *kaşıklar* ve *kepçeler*, *kevgirler*, *gazocakları*, *su mataraları* ve *su ısıtıcıları* müzedeki eserler arasında yerini almıştır. Metalden yapılan *kılıçlar*, *kama* ve *bıçaklar*, diğer metal eserleri meydana getirir. Buradaki kılıçlar, Osmanlı döneminden ve Cumhuriyetin ilk yıllarından kalmıştır. Bazılarının kını mevcut iken bazıları yalın kılıç olarak muhafaza edilmektedir. Genelde hafif eğri olan üç adet kılıçtan başka daha kavisli olan bir adet yeniçeri kılıcı da mevcuttur (Res. 19). Hayvanlara takılan *çanlar*, *ziller* ve *çingiraklar* diğer metal eşyalardır.

Resim 17: Sofra olarak kullanılan bir sini ve ahşap kaşıklar.

Resim 18: Su veya süt taşımada kullanılan bakır bakraçlar.

Resim 19: Kılıçlar ve kama.

Taş ve Cam Eserler

Müzedeki **taş eserler** arasında *bulgur sokusu* (Res. 20), *el değirmenleri* (Res. 21), taştan yapılmış bir *havan* ve mimaride kullanılmış olan çeşitli *devşirme malzemeler* vardır. Bulgur sokularının yanında ahşap tokmaklar da vardır. Yazın bulgur yapımında buğdayın kabuğunun soyulmasında kullanılan bulgur sokularından başka, el değirmenleri bulgur yapımının bir sonraki aşamasında kullanılan aletleri oluşturur.³ Mimaride kullanılan devşirme malzemeler mermerden yapılmış olup üzerinde geometrik biçimli rozet çiçeklerle yapılmış süslemeler bulunur.

Cam eserler olarak da karşımıza bir dönemin aydınlatma aracı olan *gaz lambaları* (Res. 22) ve *nargileler* çıkar.

Resim 20: Bulgur sokusu ve tokmaklar.

Resim 21: El değirmeni. Res. 22: Gaz lambası.

Hasır Örne ve Saraç İşleri

Hasır örme işleri genelde ince ağaç dallarından veya kamyş ve sazlardan yapılır. Ev eşyası olarak kullanılan bu ürünler arasında çeşitli boylarda ve çaplarda *üzüm ve meyve sepetleri*

³A.A.BAYHAN-F.SALMAN-A.ÇELİK, Kurşunlu, s. 133-134.

(Res. 23), *damacana veya şişe kılıfları, pazar çantası, saman taşımada kullanılan saman selesi* (Res. 24) ve yer yaygısı olarak kullanılan *hasırlar* müzede görülebilir.

Resim 23: Çeşitli boylardaki el örgüsü sepetler.

Resim 24: Söğüt dalıyla örülmüş olan saman selesi ve yaba.

Resim 25: Çeşitli boylarda güveçler, su testisi ve küpler.

Çanak ve Çömlekler

Çanak ve çömleklerin tamamı aslında mutfak eşyası olarak kullanılan ürünleri oluşturmaktadır. Bunlar; *su testileri*, çeşitli boylarda *küpler*, *çömlekler*, *su kapları* ve *güveçler* olarak karşımıza çıkar (Res. 25). Tamamı pişmiş topraktan yapılan bu ürünler sağlık açısından son derece elverişli oldukları için herhangi bir yan etki de yapmazlar. Bu yüzden mutfaklarımızda eskiden sıkça kullanılmaktaydılar. Ancak günümüzde yeni çıkan mutfak eşyalarının yaygınlığı sebebiyle çok fazla kullanılmamakta, daha çok süs eşyası olarak vitrinleri ve şark köşesi olarak da evlerin bir köşesini süslemektedir.

Saraç İşleri

Atkaracalar Belediye Etnografya Müzesi'nin eserleri arasında özellikle tarımcılığın da olması sebebiyle at arabalarında ve hayvancılıkta kullanılan ya da tarımda kullanılan bazı deri ürünü etnografik eserler mevcuttur (Res. 26-27). Bu eserler arasında çeşitli *eyer* ve *semerler*, *koşum takımları*, *boyunduruk halkaları*, *kalbur*, *gözer* ve *elekler* ile atlarda, koyunlarda, koçlarda ve kuzularda kullanılan boncuklu *ziller* vardır.

Resim. 26: Deri, ahşap ve bez ile yapılmış bir semer.

Resim 27: Deri kuşak üzerine takılan zillerden ve boncuklardan oluşmuş at süsü.

Değerlendirme ve Sonuç

Gün geçtikçe hızla ilerleyen sanayileşmenin neticesinde yaşam kültürümüzün de değişmesi kaçınılmaz olmuştur. Ancak hâlâ hayatta olan bir kısım insanımız yakın geçmiş zamana kadar yaşadığı ve kullandığı bir takım eşyaları ve kültürel değerlerini unutmuş değildir. İşte bu kültürel değerlerimizin korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için pek çok çalışma da yapılmaya başlamıştır. Bu çalışmalardan sadece biri, yerel tarzda da olsa, etnografya müzelerinin kurulması ve çoğaltılmasıdır.

Çankırı'nın Atkaracalar İlçe Belediye'sinin girişimi ve halkın desteği sonucu böyle bir müze kurulmuştur. Çeşitli köylerden ve ilçe halkının bağışları ile oluşturulan müzede oldukça zengin bir koleksiyon mevcuttur. Daha profesyonel tarzda bir düzenlemeye ihtiyaç duyan müze aslında pek çok yerel idare için örnek oluşturabilecek bir değer taşımaktadır. Bu tür müzelerin arttırılarak kültürümüze katkıda bulunması sağlanmalı ve gerekirse devlet kurumlarınca da desteklenmelidir.

Burada sergilenen malzemeleri, doğum, evlenme ve ölüm yanı sıra günlük ihtiyaçları karşılamak için mahalli olarak üretilen eserler şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bunlar aynı zamanda toplumun estetik değerlerinin yansıdığı, ferdin sanatsal çalışmalarının sergilendiği gelenek ve göreneklere göre şekillenmiş ürünler olarak dikkate değer etnografik eserlerdir.⁴

KAYNAKÇA

- BARIŞTA, H. Örcün (1998). *Türk El Sanatları*, Ankara.
BAYHAN, Ahmet Ali ve SALMAN, Fikri ve ÇELİK, Adem (2007). *Tarihi ve Kültürel Değerleri ile Kurşunlu*, Çankırı.
BAYHAN, Ahmet Ali ve SALMAN, Fikri ve ÇELİK, Adem (2009). *Tarihi ve Kültürel Değerleri ile Yapraklı*, Çankırı.

---

⁴ H. Ö. BARIŞTA; Türk El Sanatları, Ankara, 1998.